

Megtalálták Fehéregyházát, az Árpád fejedelem sirja mellett épített ős keresztény templomot

IV.

VI. Zsigmond király neje, Borbála, 1421-ben a Fehéregyházánál fekvő malmát az apácáknak ajándékozta.

„... molendinum nostrum prope *Albam Ecclesiam* eiusdem B. M. V. in rivulo calidae aquae situm” — (Fejér Cod. dipl. X. VI. 416. l.) „... a *Boldogságos Szűz Máriának* szentelt Fehéregyháza mellett, a melegvízi patakocskán álló malmunkat”.

VII. Ugyanezt a malmot említi ugyanabban az évben egy másik oklevél is: „... cuiusdam molendini, ante fores *Albae Esslestiae*, in promontorio civitatis Budensis in Comitatu Pilisiensi existen.” — (Fejér. Cod. dipl. X. VI. 406. l. — Orsz. Levélt. Dl. 11, 152.) — „... malmoknak, amely Fehéregyháza kapui előtt van, Buda város hegy lábán, Pilis megyében”.

Fehéregyháza helye

IX. Perényi nádor parancslevele 1510-ben megparancsoltja a váci káptalan által Óbuda hatóságának, hogy a káptalan földterülete feletti bíráskodástól óvakodjék. A vitás terület éppen Fehéregyháza közvetlen környéke és ennek határát részletesen körülírja az 1355-iki határjárás alapján.

„... certa eciam alia ibidem territoria, utputa incipiendo a via quadam, a parte scilicet meridionalj In fine orti Religiosorum fratrum heremitarum, apud *Albam Ecclesiam*, supra scilicet eandem Veterem Budam fundatam, degencium ad montem sursum ascendente et ab eadem via descendente ad viam publicam strigoniensem, et eundo in eadem via ad plagam septemtrionalem usque ad pro-

„Az Esztergom felé vezető nagy uthoz...”

X. Az 1524. évben II. Lajos ismétli I. Lajos határjáró oklevelét birtokvitás ügyben. Fehéregyháza közelében a határt más szavakkal, de ugyanazon értelemmel írja körül s így a helymeghatározáshoz újabb adatot szolgáltat.

„... inde semitam eandem continuantes venissent ad viam magnam, quae de medio ipsarum vinearum, versus *Albam Ecclesiam Virginis gloriosae* protenditur, metam quandam terream in antefatis literis Privilegialibus, juxta ipsam magnam viam denotatam, modo simili non comperissent, imo de eo ipso loco, ubi ipsa meta terrea erecta fuisse demonstrata extitisset, terram abductam, et fossam quandam factam vidissent, inde per eandem viam magnam versus praefatam *Ecclesiam Albam Virginis gloriosae* procedendo pervenissent ad viam magnam versus Strigonium euntem, juxta quam metas duas terreas in saepedictis

* Mátyás király eredeti levele elrongyolt állapotban a velencei állami levéltárban van. Közel egykoru másolata megvan a Nemzeti Múzeum könyvtárában őrzött Epistolae Principum feliratu codexben. (Fol. lat. 1656. 13. b. l.) Ebben a másolatban a jelzett szög helyén víz áll. — Másik másolata az Országos Levéltárban van meg. (Acta Paul. Alb. Eccl. 1. cs. 2. sz. Db. 24, 582.) Erről olvasta Rupp Jakab a *Vérth* szót. Hogy az eredetén mi áll, nem tudjuk, de egy nyelvtörténeti ok készített arra a véleményre, hogy ott egy más szó áll, amelyet tévesen másoltak.

Szerb Zsigmond dr.

legnépszerűbb három könyve

A gyomorfekély felismerése és gyógyítása
(a fekélykúra diétájával) Ara 3.60 P

Az epeköbetegség gyógyítása
(okai és jelenségei, megelőzése, kezelése, diétája és az epekövek gyógyítása) Ara 2.90 P

Diétás szakácskönyve
(eredeti receptekkel) Ara 6.50 P

Kapható a „Magyarság” könyvosztályában, Eskü-ut 6. félelem.

VIII. Mátyás király IV. Sixtus pápához 1480-ban intézett — már említett levelében — írja: „... Sita est prope hanc meam civitatem Budensem una Ecclesia, sub honore et vocabulo *Dei Genitricis*, in campo vit* milliari uno a Regia dis-tans, quae vetustatis opinione celebris... et olim Parochia erat... in campo, sub Montibus, sola enim est, retinuit tamen Piebaniae nomen... fere deserta jacet...” (Eggerer: *Fragmen panis corvi*. Viennae, 1663. I. 239.) — „... az én Buda városom mellett van egy templom, az Isten anyja nevére és tiszteletére, a mezőn, a királyi kastélytól alig egy mért-földnyire, amelyik ősiségéről híres... és hajdan plébánia volt... noha a mezőn, a hegyek alatt magában áll, megtartotta a plébánia nevet... majdnem pusztán áll...”

monitorium sive praedium Ewrs vocatum, quitquid scilicet ad plagam occidentalem via ipsa strigoniensis includeret ea iudem exponentes cum omni Jurisdictione — sibi ipsi retinentes — (Knauz. A budai káptalan regestái. Magyar Történelmi Tár. 1863. XII. kötet. 42. l. 68. sz.) — „... mindama területet itt, amely kezdve attól az uttól, amely az Óbuda fölött alapított Fehéregyháza mellett lakó remete-szerzetes barátok kertje déli végétől a hegyre felvezet és ugyanazon uton lefelé haladva az esztergomi közutig és elmenve ugyanezen uton északi irányban az Ewrs nevű hegy lábáig vagy majorságig, mindazokat a földeket tehát, amiket maga az esztergomi ut nyugat felé befoglal, azokat panaszlók minden hatósági joggal maguknak tartották fenn...”

literis Privilegialibus, ab orientali, et meridionali pro Majestate Nostra, ab occidentali denique partibus, praestantae Ecclesia Budensi factas fuisse expressas minime comperissent, quam quidem viam magnam continuando venissent ad fontem sub monte effluentem, et ab eodem fonte eandem viam magnam proseguendo, et usque ad terram Eörs procedendo...” (Miller: *Epitome vicissitudinum urbis Budensis*. Budae, 1760. 25. és következő lapok.) — „... innen a mondott ösvényt követve elértek a nagy uthoz, amely a szőlők közül a *dicsőséges Szűz Fehéregyháza* felé terjed, földből hányt határhalmot ezen nagy ut mellett, amelyet a fentebb említett jogszabályozó okmány jelez, csak hozzá hasonló is, nem találtak, sőt ellenkezőleg, azon a helyen, amelyen azoknak a határhalmoknak az előadás szerint lenniök kellene, földleásást és mesterséges árkot láttak; innen ugyanezen a nagy uton a *dicsőséges Szűz említett Fehéregyháza* felé előhaladva elértek az Esztergom felé vezető nagy uthoz, amely mellett a több-ször említett okmány kifejezetten mondja, hogy két határ földhalom készült, amelyek egyrészt Kelet és Dél felől Felsőgünn, végre másrészt Nyugat felől a kiváló budai egyház osztályrésze számára készültek; ilyeneket egyáltalában nem láttak; a nagy utat folytatva elértek a hegy alól kifolyó forráshoz és ezen forrástól ugyanezen nagy utat követve és Eörs földjéig előhaladva...”

XI. Oláh Miklós esztergomi érsek 1536-ban írt „Hungara et Atila” című művében Buda város leírásában megemlíti Fehéregyházát is.

„Ad ipsum vero aquilonem partim alii exsurgunt montes, frugiferi vitibus, in quorum radice monasterium est Eremiticum *Divae virginis sacrum*, quam *Albam Mariam apellant*; partim Sicambriae urbis reliquiae adhaec cernuntur. Introrsus meridiem et Danubium versus est oppidum Vetus Buda, in quo fundata est Ecclesia Collegiata, Praepositura, et alisis Siacerdotiis insigne. Supra hoc oppidum, eodem tractu est Xenodochium Sancti Spiritus, in quo thermae

salubres erumpunt.” (6. §. 22. l.) — „Töle északra (már mint Budától) ré-

Egy budai polgár följegyzései a XVII. századból

XII. Eggerer András pálosrendi szerzetes Bécsben 1663-ban kiadta a Szent Pálról nevezett remete-szerzet évkönyveiből készített kivonatát. Ebben természetesen megemlíti a Mátyás király alapította fehéregyházi szerzetes rendházat is és közli Mátyás király ismeretes levelét a pápához. Előjáróban ehhez a levélhez írja többek között:

„... dictam *Ecclesiam B. V. mille quasi passibus a Regia dissitam*...” (Eggerer: *Fragmen panis corvi*. Viennae. 1663, 252. l.) — „... a *Boldogságos Szűz említett temploma* körülbelül ezer lépésnyire fekszik a királyi vártól...”

XIII. A törökök kiűzése után egy német anyanyelvű budai polgár igen érdekes, rövid helyrajzi feljegyzéseket írt meg Budáról és környékéről, Garády Sándor megállapítása szerint az 1695 és 1706 közötti időben. A Fehéregyházáról szóló feljegyzését Schier Xystus közölte „Buda sacra”-jában 1774-ben.

„*Templum B. M. V. ist unweith des Franckl Pölchen Mill allwo rechter Handt auch ein Closter gestanden, hat geheissen Tereighaz.*” (Xystus Schier. *Buda Sacra*. 1774, 80. l. — Garády Sándor. Egy budai polgár feljegyzései. Budapest, 1932. Különlenyomat a *Historia* 1931. évfolyamából. 19. l.)

A Tereighaz szót Pray történetírónk után többen, Garády is Törökháznak olvassa, pedig a szövegből nyilvánvaló, hogy a Fehéregyház értendő rajta. Az „F” betű vonalkája elfelejtődött s a németajku polgár a magyar „gy” betűt természetesen hibásan írta. A népnyelvén a fehér szó gyakran hangzik feir-, feér- és fér-nek is. A temesmegyei volt Fehéregyháza ma Feregyháza. (Vö.: Ortway: Magyarország egyházi földleírása. Budapest, 1891. I. 387.) S

szint más hegyek emelkednek, természetesen szőlőkkel, amelyeknek lábán áll az Isteni Szűznek szentelt remete-monostor, amelyet *Fehér-Máriának* hívnak; részint Sicambria városának romjai láthatók itt. Dél felé és a Duna felé fordulva van Óbuda városa, amely társas káptalani székesegyházáról, prépostságáról és más papi intézményeiről nevezetes. Ezen város fölött ugyanazon irányban áll a Szent Lélekről nevezett zárandokok háza, amelynél tiszta hévízek fakadnak.”

így kiejtésbeli alakváltozattal állunk szemben, amelyben már több hiba nincs is. A mondat fordítása tehát: „A *Boldogságos Szűz Mária temploma* nincs messze a Franckl Pali malmától, ahol jobbkéz felől kolostor is állott, *Fehéregyház* volt a neve.”

Íme a helymeghatározó adatoknak nem csekély száma, köztük nem egy éppenséggel nem nevezhető szükséztelenség. Az a földrajzi hely amely minden adat feltételének megfelel, szükségszerűleg a keresett pont. De van-e ilyen, amikor nyilvánvalóan ellentmondások olvashatók az adatokban.

Mátyás király levelében egy mért-földnyire mondja a királyi kastélytól, Justinianus Franciscus kétezer lépésnyire Budától, Eggerer pedig mintegy ezer lépésnyire ugyancsak a királyi vártól.

Egy 1421-iki oklevél hegylábán állónak mondja, Mátyás király szerint „in campo” — sik mezőn áll.

Óbudától a hegylábak nyugatra esnek, egyenesen északra nincs hegy, mégis volt, aki Oláh Miklós kiragadott szavai nyomán északra kereste Fehéregyházát, mert Óbudát ettől délre esőnek mondja.

A legtöbb kutató ezért a neki meg nem felelő adatot egyszerűen figyelmen kívül hagyta, hibásnak minősítette vagy félre igyekezett magyarázni.

Mi minden adatot kétkedéssel fogadunk, míg kritikával, logikával és más adattal nem igazoljuk.

Ezen módszer alkalmazásával kitűnik, hogy az adatok között tulajdonképpen nincs ellentmondás és a hely egyértelműleg határozható meg.

Gatterer Ferenc

Munkács városát törvénytelen eszközökkel fosztották meg a csehek a magyar nyelv hivatalos használatától

A három évvel ezelőtt tartott cseh népszámlálás idején a Kárpátaljára küldött cseh népszámláló biztosok a munkácsi járásban is féktelen terrorral dolgoztak. A most nyilvánosságra hozott népszámlálási adatok szerint a hamisítások következtében a munkácsi járás elvesztette kisebbségi jogosultságát, amennyiben a 20.99 százalékot kitevő magyarság 18.3 százalékra csökkent. Magában Munkács városában azonban a megfélemlítéssel az öslakosok között a népszámláló biztosok semmi eredményt nem tudtak elérni. Ha valamelyik magyar családnál a népszámláló biztosok a magukat magyaroknak valló öslakosokat és családtagjaikat „csehszlovákoknak” akarták beírni, ezek azonnal a szövetség elnökeihez fordultak felvilágosító és jogvédő irodájához fordultak s ezen iroda munkájának köszönhető, hogy *Munkács magyarságát nem lehetett a huszszázalékos kisebbség alá súlyosítani*. A járás elvesztette ugyan huszszázalékos magyar kisebbségét, *Munkács hivatalában azonban a törvények szerint továbbra is jogosult a magyar nyelv használata*. Ennek kijátszására azonban mit tesz az ungvári országos hivatal, hogy az ott élő magyarságot a magyar nyelv használatában megakadályozza? A karácsony előtti népszámlálási adatok nyilvánosságra hozatala után leírt a munkácsi városi jegyzői hivatalhoz s arra való hivatko-

zással, hogy mivel az 1930-iki népszámláláskor a bírósági járásban a magyarok nem érték el a huszszázalékos számarányt s mivel ebbe a bírósági területbe tartozik Munkács városa is, *utasítsa a jegyzői hivatalt, hogy többé a felektől magyar nyelvű beadványokat ne fogadjon el*. Az országos hivatalnak ez az eljárása minden törvényes alapot nélkülöz, a jegyzői hivatal azonban ezt mégis elfogadta. Nem tette azonban közzé ezt a magyar szempontból életbevágó intézkedést, hanem a hivatalnok kart csendben, körözvénytel figyelmeztette, hogy a magyar nyelven írt beadványokat *utasítsák vissza és ha valamelyik félnek ez nem tetszik, az csak a saját maga személyében fellebbezhet*. Az országos hivatal a magyar nyelvű beadványok elfogadását azért tiltotta meg házi kezelésben, hogy az egyeseknek a jogorvoslat kérséhez ne legyen bátorságuk, mert ennek következményeiről már ők eleve gondoskodhatnak.

Az őzek csapatostól vágják át a befagyott Balatonon Somogyból Zalába

Kaposvárról jelentik: A napokban a Balaton somogyi partjáról *csapatostól vágják neki az őzek a befagyott Balatonnak* és a zalai oldalon lévő erdőben eltűntek. Különösen Badacsonyi vidékén vonult át sok őz és a jégvágók ezen a környéken számos állatot leterítettek.

Pezsgős

tengersós levendula tableta, a Lavin révén 6 fillérről nagyszerűen ápolhatja arcát, testét. A Lavin tableta mosdóvizbe, vagy fürdőbe

dobva, a nőknek nélkülözhetetlen. A Lavin 5 darabos tekerésben szaküzletekben kapható.